

A puertói ház

regényrészlet

1.

Végre! Hát ez is megtörtént! Négy évnek kellett elmúlnia, hogy komoly vevők jöjjenek. Már hozzá is szoktam ehhez a teherhez – az eladó ház terhéhez, az eladó házához, amelyet meglátogatok, amikor tehetem, körüljárom, és tehetetlenül megállapítom, hogy tönkremegy, lakatlanul. Két évszázadot megélt ez a ház! Belgrádban néha, amikor az időjárás-jelentést hallgattam, szinte elnémultam, ha esőzést jeleztek Dél-Spanyolországban: minden eső zöld nyomot hagy a falakon, s ez álmatlan éjszakát, négyezer kilométeres messzeségbe irányuló értelmetlen aggodást jelentett, egészen addig, amíg fel nem bukkant egy másik, közelebbi gond, és el nem nyomta ezt, amely végzetszerűen gyökeret vert.

Tessék, ez is megtörtént. Megjöttek a vevők, délben aláírtuk a szerződést, és most már bevallhatom magamnak: akármennyire is vágytam arra, hogy lezáruljon ez az egész, ugyanannyira rettegtem is ettől a naptól, ettől a nyártól, ettől, ami mostantól vár rám. Már megszoktam, hogy van egy eladó házam, hogy várok valamire, s nem emésztődök el a várakozásban, hogy egy átmenetiségben élek, lélegzek. Ez egyben haladékot is jelentett, négy évig tartó halogatását annak, hogy újra szembesüljek... az emlékekkel.

Valaha otthonom volt ez a régi andalúziai ház – karcsú tornyú fészke, amelynek a csúcsa a türkiz égbolt felé tör, az alapzata pedig széles, mint a százéves fa gyökere a Mennyek utcájában. Évekig köröztem itt elragadtatott röpülésben ég és föld között a fényben, mint egy madár, amely

nem észleli a saját lakának törékenységet, hanem ösztönösen védelmezi és folytonosan új gallyacskákat hord belé. Így volt ez mindaddig, amíg a toronyra, mint völgy fölötti hegyromra, felhő nem ereszkedett. Az égbolt váratlanul zavarossá vált, hogy majd egy napon, amelyre soha, senki sem tudna felkészülni, elfeketedjen. De én továbbra is hittem benne, hogy ez a ház az otthonom.

Nem tudtam elképzelni egy másik életet, valahol máshol. Csendesen, lárvamód éldegéltem itt évekig, az emlékek selymébe burkolózva. Semmi sem történt, ám éberem figyeltem, hogy meglássam a láthatatlant, hogy meghalljam a távollevők hangját, hogy felfogjam a jelt. Újra átéltem akkor a fénnel átszótt éveket, figyelmesen, mintha szerepet gyakorolnék be egy harmadik életre.

És akkor az emlékek hárttyája észrevétlenül buborékká nőtt, majd szét-pattant. Bizonyosan voltak benne balsamok is, melyek tulajdonképpen újraélesztették az életkedvemet. Egyik napról a másikra döntöttem: elhagyom a házat és ezt a verőfényes tengermelléki várost, amelyek lassacskán már aranykalitkámként léteztek csak. Kézen fogtam a gyereket, s erős menekülési ösztönrel visszatértem Belgrádba, a saját hazámba, azzal sem törődve, hogy az közben nyomorúságba és háborúskodásba süllyedt.

De a ház maradt. Az eladó ház. Telis-tele zsúfolva emlékekkel. Ó, ha csak az én emlékeim lennének, de könnyű is lenne! Ezeknek még nem kel-lenek nyomok, bizonyítékok, tárgyak, amelyek őriznék az elmondatlan történeteket. Az én emlékeim most még gondosan el vannak csomagolva a bőröm alá, utazva hordozom őket. Élő szövettel vannak betakarva és megvédve, s akkor nyúlok utánuk, amikor kedvem tartja.

De mit kezdjek José emlékeivel? És Julitiáéival, Joaquinéival, Eusebióéival, Valentináéival? Az ő otthonukat kell szétrombolni.

José hozott ide, ő emelt át a küszöbön. A többieket nem ismertem. Már mindannyian halottak voltak érkezésemkor. Mindannyian halottak voltak, de a keresztleveleik és a halotti bizonyítványaik, az útleveleik és a diplomáik, a karóráik, a kanalak és a villák, amelyekkel ettek, a portréik, a székeik, a párnáik, a tükreik, a szipkák, a gyertyatartóik... az enyéme-k lettek. Úgy tűnik, nem vertem gyökeret. Nem viseltem el az örökbefoga-dás terhét.

A rájuk való emlékezés csak itt, a papírlapokon és a tárgyakon él meg, amelyek egyszerre vádolni kezdenek engem. Önnön történeteiket mor-mogják, bűnrészességet követelnek, de alig sikerül kihámoznom, mit be-szélnek hozzám. Még meg se lettem álmodva, nemhogy megszülettem volna, amikor a közülük legkitartóbbak már szövetséget kötöttek. Inkább érzem, mint értem, hogy egy évszázadot tárnak elém. Körülhatárolják, és belülről széttagolják a töredékeik térképével, amelyet szorgos kezek ra-

gasztottak, forrasztottak, szögeztek össze, s festettek át. Ahová csak bepillantok, mindenütt a teljesség megőrzésébe fektetett erőfeszítés nyomait látom.

Kezdetben, érkezésem után közvetlenül, majdnem úgy néztek rám ezek a tárgyak, mint egy betolakodóra. Most meg rámroskadtak szegények. Az emlékeimre hivatkoznak, hogy megnyerjenek maguknak, de a hozzájuk kötődő emlékképeim csak hiányos emlékezések José visszaemlékezéseire és az ő emlékeinek az elmesélt részleteire. Olyan keveset tudok, olyan kevésbé fogom fel ezt a szétszédésüket megelőző mormogást. Ezt az elhaló suttogást, mielőtt elszakadnának egymástól. Mielőtt szétozstanám, eldobnám, eladnám... és elfeledném őket. Sokukat elfeledem majd.

Nem gondolkodhatok így, semmire se megyek, ha átengedem magam az efféle érzések sodrásának. Csak lassan! Lelkiismeretesen és fokozatosan át kell mindent tekinteni, csoportosítani, és dönteni kell minden apróság, minden papírfecni sorsa felől: mi kerül a szemétkébe, és mi az ószeres kezébe, mi az, amit majd elajándékozok, s kinek. Két hónap múlva, egy nappal se később, bőrönddel a kezemben és valami tisztasággal a szívemben, el kell mennem innen, vissza kell térnem a saját életemhez, a feldúlt Belgrádba.

Az a benyomásom, hogy ezek az emberek éppen Belgrád rombolása miatt voltak annyira megértők az elvárásaimmal szemben. Aláírtuk a szerződést a jegyző jelenlétében, kézbesítették a csekket, de nem kapták kézhez a kulcsokat. Két hónapot adtak, se többet, se kevesebbet, hogy kiürítsem a házat, és elköltözzek. Ritka, aki így viselkedne. Fiatalok! A távozásom napján fognak házasságot kötni. Kihirdették, hogy azon a napon házasodnak majd össze, amikor elmegyek. Mindent megbeszéltünk előre telefonon, ma pedig megerősítettük. Ebben a házban töltik a nászéjszakájukat. Az én ágyamban. Amelyet még Eusébio és Valentina vettek. Amelyben Eusébio meghalt. Amelyben Julita évtizedekig feküdt egyedül, s igyekezett megbocsátani Joaquinak - eredménytelenül. Amelyben Julita meghalt. Amelyben megkívántuk, hogy kislányunk legyen, s amelyben teljesült a kívánságunk. Amelyben meghalt José, és ahol még sokáig kerestem őt...

A biztonságom kedvéért, hogy ne keljek a hosszú útra az üzlet megkötéséért vállalt kezesség nélkül, az ingatlanügynökségnek befizették az előleget - eközben bombák záporoztak Belgrádra. Tetszett nekik a ház. Hónapokon át figyelték, ábrándokkal burkolgatták. Fiatalok és érzékenyek. A lány, Leila, irodalomtanár. Ezek a hatalmas könyvek a polcokon és a bölcs embereket ábrázoló festmények rejtve elvégezték a csalogatás munkáját,

Gordana Ćirjanić
(Belgrád) - 1957

Kötetei: *Mesečeva trava* (versek, 1980); *Gospa od sedam grehova* (versek, 1983); *Pred vratima vodenijem* (versek, 1988); *Pisma iz Španije* (esszék, 1995); *Velaskozovom ulicom do kraja* (elbeszélések, 1996); *Predposlednje putovanje* (regény, 2000); *Nova pisma iz Španije* (esszék, 2002); *Kuća u Puertu* (regény, 2003).
Fordításkötetei:
Luis Cernuda: *Stvarnost i želja* (versek, 1990);
uő, *Utihnuli napev* (próza, 1995);
Oskar Wilde: *Propast laganja* (esszék, 2000).

azt tették meg, amire az ügynök képtelen még a könnyebben eladható házak esetén is. Azon túl, hogy tetszett nekik a ház - mondja Leila -, érezték a falak pozitív kisugárzását is. Szeretetet érezték benne, ezért nem riasztotta őket vissza a ház lepusztultsága. Tatarozni fogják. Majd lassan. Van idejük. Kérdezősködtek felőlem - ez nem nehéz egy kis helységben - és hatott rájuk az, hogy író vagyok, és hogy José is író volt. Igen fiatalnak és illúziókkal telinek kell lenni ahhoz, hogy az ember áldozatául essen a kellemes benyomásoknak egy ilyen gyakorlatias dologban, mint amilyen a házvétel.

Itt hagyom nekik a bútorokat, sokat közülük, mit is kezdenék velük! Tetszik nekik. Minden, amit itt hagyhatok - mondják -, jól jön nekik.

Amíg telefonon beszélgettünk - tulajdonképpen alkudoztunk -, úgy tűnt, borzasztóan zavarban vannak. Ők ott Puertóban, a napsütéses, henyélő városban, ahol sohasem történik semmi különös; én meg itt Belgrádban, áramot vagy vizet nélkülözve, mikor hogy. Egyszer meghallották a telefonon keresztül a repülők közeledtét jelző szirénavijjogást. És ez felizgatta őket. Bocsánatot kértek, hogy ilyen körülmények közt ilyen adásvétellel kapcsolatos, prózai kérdésekkel zavarjak. És nyugtatni kellett őket, vigasztalni, hogy de hiszen az élet megy tovább, és hogy még a fejünk fölött röpködő bombázókat is meg lehet szokni. Mondanom kellett nekik, hogy nem szabad büntudatot érezniük amiatt, hogy Spanyolország tagja a katonai szövetségnek, amely zuhanórepülésben támad ránk gyilkos fegyverrel. És az egyszerű emberek, köztük én is, és a gyerekek, az én gyerekeim is, mind élő példái annak, hogy a kollektív lelkiismeret és a kollektív bűnösség fogalmai csupán a kortárs hatalmasok torz koholmánya. Ezekkel a kitalációkkal akarják igazolni a háborúkat és azok következményeit, meg néhány ember büntetteit. Nem tudom, megértettek-e, de továbbra is feszengtek. Kérdezték, miért nem menekülök el, ha már van hova. Erre a kérdésre nem tudtam ésszerű választ adni. Belgrádban kellett maradnom.

Amikor végre megjelentem itt, amikor megismerkedtünk, már véget ért. Jugoszlávia fölött füst szállt már csak, lenn pedig folyt tovább az élet. Beismerték, hogy ha akaratlanul is, de saját élményükként élték meg Belgrád bombázását. Még a télen kiválasztották ezt a házat, és eldöntötték, hogy türelmesen várják a nyarat, amikor megérkezem, minden tervüket összehangolták az enyéimmal. És akkor tavasszal, merő véletlenből kapcsolatban lévén a külpolitika főhíreivel, a borzalmas fordulatkor az életemért kezdtek aggódni, az idegen szerb nő életéért, akitől közös életük kezdetei függnék.

Ma, egy hónapos feszült várakozás után, végre föllélegeztek. Én viszont még csak most veszek mély lélegzetet - nem tudom, honnan kezdjem.

2.

A melegség és a kényelem érzetét minden házban a különböző kelmék, szövetek teremtik meg: a függönyök, a terítők, a szőnyegek, a huzaatok. Általuk érzékelhető a leginkább a ház jellege, színe, illata és állapota. A szöveteken az idő előbb hagy rút nyomot mint a fán, a kerámián, a fémen, a márványon. Csak ritkán érnek meg olyan magas kort, hogy kiérdemeljék az antikvárius érdeklődését. A testek és a mindennapok nyomai átjárják és átmenetivé, intimmé teszik őket.

Mégsem szedem le a függönyöket; méretre szabottak, és frissnek tűnek majd, ha jól ki lesznek tisztítva, és Leila még hasznukat veheti néhány éven át. Mandulaszínű organtínok és súlyos olajzöld plüssök méterszámra, alig észrevehető csillagocskákkal hintve, sárgaréz kampókhoz kötött zsinórokkal kétoldalt a falhoz erősítve. Már el is felejtettem őket, ezeket a régi díszes kampókat, a rózsaszínű majolikából készült medalionokkal: krinolinós lány ül egy terebélyes fa árnyékában, szíve hercege pedig mellette áll, a kezében mandolin. Ez a ház valaha hemzsegett a romantikus tárgyaktól, amelyek női kézzől és ízlésről tanúskodtak tévedhetetlenül.

A drapériák redőiben élnek, vagy legalábbis éltek a julbek nevű háziszellemekek, szögeztük le, mert akkoriban éppen egy, a jóindulatú házi szellemekről szóló mesekönyv járt a kezünkben. Ezeket a szövetfüggönyöket soha nem érinti senki, díszként szolgálnak - hogy megtörjék a falak fehérségét, és hogy kihangsúlyozzák monumentalitásukat. De azért délben, amikor hétágra süt a nap, az emberek becsukják a zsalugátéretet, s leengedik a léceit. Így óvják a ház hűvösségét, s így fékezik meg a fény erejét, melynek hatására egyébként minden kifakulna: a festmények, a furnér és a bútorhuzatok is.

A nagyszalonban az utca felőli falat három, zöld drapériával szegélyezett függönyszerű nyújtja meg. A két oldalsó üvegablakot takar el, a középső meg az erkély előtt omlik alá. A szomszédbeli idős varrónő készítette őket. Anyagot nem kellett vásárolnom, találtam a házban eleget, annyit, hogy elláthattam volna vele egy egész szállodát is, nemhogy egy házat. Julita teli szekrény függönnyt, bútorhuzatot hagyott ránk, beszegett téli és nyári ágytakarókat, befejezetlen díszpárnahuzatokat és a két ebédlőasztal méretére szabott súlyos asztalterítőket, alul szoknyaszerű redőzettel, ezenkívül pedig gyapjúszöveteket és atlaszselymeket méterszámra. Gondosan felújította a házban a szöveteket, cserélgette a díszítést, időnként áthúzta a díványokat, foteleket, székeket, a felmaradt anyagot meg őrizte. Egyes drapériák és ágytakarók visszáján megmaradt a sarokban a vegytisztító üzlet jelzete: Limpieza en seco „Rodriguez” calle Ayala 108.

Hatalmas madridi lakásában Julita harminc évig élt egyedül, de semmit sem csinált saját kezűleg. Példás háziasszony volt, ami az ő esetében

azt jelentette, hogy olyan szorgalmas és hűséges cselédlányai voltak, hogy amíg élt - nyolcvanöt évig -, nem volt rá szüksége, hogy megtanulja, hogyan készül a spanyol tortilla. De vezette a háztartást. A dekoratív szövegetet mindenképpen személyesen válogatta és szerezte be. Ezeket aztán a varrónő szabta-varrta, aki rendszeresen, heti egy alkalommal járt ide. Megjelennek ezek a délutánok a képzeletemben: sütemény, kávé és a felnyitott Singer márkájú varrógép - szívós, mint az öszvér - régi fekete fej, arany arabeszkkel, bepréslve egy méretre készített furnér szekrénykébe. Julita divatlapokat nézeget, vagy pasziánszozik, de szellemileg részt vesz a munkában, segít tartani az anyagokat, amit és amikor éppen szükséges, kiadja az utasítást, kiválasztja a cérna színét. Maruha - Spanyolországban minden szorgalmas nőt Maruhának hívnak - szereti a munkáját, fel sem emeli a tekintetét, de ez nem akadályozza meg abban, hogy kiöntse a lelkét Julitának, elpanaszolja családi és házasságbeli gondjait. Ha hallgat, az azt jelenti, hogy szájában épp gombostűt tart. Egész biztosan tisztelték egymást, s tudtak a másikról mindent, amit tisztességes asszonyok tudhatnak egymásról. Ezekből az együtt töltött délutánokból sok befejezetlen munka maradt fenn - épp csak hogy kiszabott huzatok, elkezdett félcelések, gombostűkkel megtűzdelt szegélyek... De e befejezetlen munkák mindegyikéhez odaerősített Julita egy-egy cédulát, öreges kézírásával rájegyezte az adott anyag rendeltetését: „díszpárna a sárga díványra”, „nyári takaró - vendégágy”, „huzat a kisszalon függönytartójára”, „függöny az éléskamra polcaihoz”... Vajon saját maga számára készítette-e ezeket a cetliket, vagy egy ismeretlen nő kedvéért, aki majd öröklí a háztartást?

Soha nem kellett lakásszövetet vásárolnom, és ágyneműt, törülközőt, de még konyharuhát sem. Mindenből eleget találtam, két emberöltőre is elegendőt.

Az ágyneműért fáj majd a szívem. Julita hosszú életének minden időszakában modern nő volt. Amikor divatba jöttek a gumis lepedők - amelyek erősen körülfogják a matracot, és nem gyűrődnek az éjszaka folyamán -, beszerezte őket, mivel, tegyük kezünket a szívünkre, praktikusak. De nem dobta ki a régieket. A különböző anyagokkal telezsúfolt szekrényben legalább harminc iniciálás, csipkeszegélyes, rózsaszín szélű, virágos szalaggal díszített ágyneműkomplettre bukkantam. Sok kifogástalanul fehér volt közülük, de némelyik párnahuzaton lyukacska vagy eltüntethetetlen sárga háromszög árulkodott ágyban dohányzásról, engedetlen gyufáról vagy túlmelegített vasalóról. Nyoma sincs sehol intimitás vagy betegség jeleinek, az ezekről tanúskodó ágyneműket Julita kétségtelenül kidobta. Lelkiismeretes háziasszony s ápolt nő lévén meg tudta válogatni a rendes és lelkiismeretes cselédséget. Habár szinte rögtön a halála után

léptem az otthonába, egy pillanatra se éreztem azt az undort, amely az öregek házaiban fog el bennünket, amikor betegség és halál szele lengi be őket. Még élő házra letem, amely a réges-régi berendezési tárgyai ellenére is kényelmes volt, tiszta és utasításokkal teli.

Ugyanezen tárgyak között úgy forgolódom most, mint a hóhér a halálraítéltek között, aki bizonygatja magának, hogy a munka az munka. Az első, látszólag derűs és felhőtlen tekintetem – tisztában lévén vele, hogy majd csak ezután következnek a részletek tengere – egyelőre csak a méretes tárgyakon pásztázik végig: az ágyakon, a függönyökön, a szekrényeken, a csillárokon... Ezt a szalonban levő káprázatos csillárt el kell adni, fel kell kínálni valamelyik régiségkereskedőnek: huszonnégy ág, fölöttük tizenkettő, a legfelső sorban még hat, és üvegcseppek minden tekervénynél – ha majd lekerül minden csüngő-lógó, teletöltenek egy zsákot. Madridi tartózkodása alatt a kis fogadószobában, a bútorok és a festmények rengetegében fulladozott ez a csillár. Ebben a házban lélegzett csak fel: magas mennyezet, hatalmas tér. Anna egyszer megmosta, még Madridban. Napokig szedegette le a fityegőket, a drótockákat csipesszel vagy kézzel csavargatta szét, ezután ammóniás vízbe mártogatta az üvegdarabkákat. A sárgarezet szidollal fényesítette. Figyelmeztetnem kellett, hogy inkább gyakrabban mozdítsa arrébb a létrát, ahelyett hogy a nehéz csillárt forgatná a levegőben. Nem volt baj, hogy közben el-eltört néhány üvegcseppet, észre se lehet venni a hiányukat, annyi van belőlük így is.

Hogy Anna mi mindent össze nem tört! Szemrehányást tettem neki ezért. Most már bánom, hogy összeszidtam. És bánom, hogy nem ajándékoztam neki azt a két kis fehér, középen ezüstcsíkos, semmi különös vázácskát, amelyekre szemet vetett. A díszekkel, szuvenírokkal, kézműipari és művészi figurákkal telezsúfolt házban csak ezek iránt mutatott gyöngédséget. Naponta fényesítette őket, s vigyázva tette vissza az üvegvitrinbe, a többi badar apróság közé, amelyekről csak ritkán törölgette le a port. Bánom, hogy nem faggattam gyakrabban Julitáról, az anyósomról, akit nem volt alkalmam megismerni, de hallottam felőle, hogy ritka vonzó, sugárzó szépségű nő volt. Fiatalon, huszonévesen Madrid legszebb, legérdekesebb asszonyai közé tartozott. Az elsők között volt, akik nadrágban jártak, politikáról beszélgettek és dohányoztak társaságban. Érkezésemet csupán négy hónappal előzte meg a halála, és rám hagyta, nem tudván, kire hagyja, életének minden tapintható nyomát, mindent. Annát is Julitától örököltem, hűségesen szolgálta öt húsz éven át. De Anna is már régóta csak emlék. Ő Madridban maradt, mi elköltöztünk ide, Andalúziába, ebbe a házba, ahová figyelmesen átmentettük az egész madridi otthonot. Teljes életünket itt akartuk tölteni. Ma eladtam.

Kezdetben biztos voltam benne, hogy itt fogok maradni, akár egyedül is. Úgy gondoltam, kötelességem őrizni ezt a házat, és mindent, ami benne van, az ítélet napjáig. Úgy tűnt, ez az én küldetésem, és hogy egy fikarcnyi bizonytalankodás nélkül fogom teljesíteni. Mintha csak fogadalmat tettem volna néhány boldog év emlékének, egy olyan család emlékének, melyet csak tárgyak, fényképek és történetek által ismertem - úgy tűnt, hogy az én életem is egy befejezett történet. Harminchat évesen azt hittem, hogy ebben az aranykalitkában szeretnék elhervadni. Akár Rafaella. És mint Pepe. Akár Rafaella és Pepe, akikre akkoriban gyakran gondoltam rokonszenvvel és a közelség érzésével.